

कानुड लाम

- बालकृष्ण पोखरेल (रूपावासी)

बालकृष्ण पोखरेल (रूपावासी)

“कानुड लाम” एउटा प्रगतिशिल बिचारधारा बोकेको मगर ढुटको कृति हो । यस कविता संग्रहका रचयिता प्राध्यापक बालकृष्ण पोखरेल (रूपाबासी) लाई नेपालको बौद्धिक जगतमा नचिन्ने कोही पनि छैन होला । उहाँले नेपालमा अन्याय र विभेदका विरुद्धमा जनतालाई जागरूक पार्न, आफ्ना हक हित स्थापित गर्न निरन्तर कलम चलाई रहनु भयो । विशेष गरेर पछाडी परेका, मुल धारमा समाहित हुन नसकेका वर्ग तथा समुदायलाई जागरूक पार्न उहाँको कलमको महत्वपूर्ण स्थान छ । खस नेपाली भाषाका साथ साथै राज्यबाट बहिस्कृत गरी पिछडीन बाध्य पारिएका मातृभाषालाई समेत उकास्न उहाँले धेरै मिहिनेत गर्नुभएको छ । उहाँले किशोर उमेरमा (वि.सं. २००९ सालमा) नै “कानुड लाम” नामक कविता संग्रह प्रकाशन गरेर सुतिरहेका मगरहरूलाई भक्भक्काउनु भएको थियो । उहाँको १९९२/०५/०१ मा उदयपुर जिल्लाको रूपाटारमा जन्म भएको हो, उहाँले प्राध्यापक पदमा लामो समय त्रि. वि. वि. मा अमुल्य योगदान दिनु भईसकेको छ । उहाँ नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठानको आजीवन सदस्य पनि हुनुहुन्छ र उहाँका दर्जनौं कृतिहरू प्रकाशित भएका छन् । उहाँले प्राज्ञ भएर अनुसन्धानका विषयमा जुबेर नयाँ नयाँ नेपाली समाजका कुराहरू जनसमक्ष ल्याउनु भएको छ । उहाँले किशोर उमेरदेखि नै सच्चाईको लागि कलम चलाउनु भएको थियो । उहाँले खस बाहुन क्षेत्रीको ईतिहास सम्बन्धी पुस्तक लेखेर मिथ्या भ्रमलाई समेत चिरेर सच्चाईलाई अगाडि बढ्न प्रेरित गर्नु भएको छ । यस्तै “कानुड लाम” पनि अल्मलिएर बसेका मगर समुदाय, वर्ग र यो जस्तै अरू समुदाय, वर्गलाई मार्ग निर्देशकको रूपमा रहेको छ । तत्कालिन सन्दर्भमा यो कविता संग्रहको रचना गरिए पनि हाल पनि यसको महत्व रहेको छ । यहाँका मगर ढुटका कविताहरू सार्थक र सदावहार छन् ।

- विष्णुकुमार सिङ्जाली

9 789937 224888

कानुड लाम

(रिल्हीड गोम्होक)

Kaanung Laam

(Collection of Poem)

लेखक

बालकृष्ण पोखरेल (रुपावासी)

प्रकाशक

तेजकुमार सिङ्जाली
विष्णुकुमार सिङ्जाली

कृती	: कानुङ लाम (रिल्लीङ गोमोक)
विधा	: कविता /रिल्लीङ
प्रकाशक	: तेजकुमार सिङ्जालीमगर, विष्णुकुमार सिङ्जालीमगर
प्रकाशन सहयोगी	: आदिवासी जनजाती उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान, जावलाखेल, ललितपुर
वितरक	: नेपाल मगर लेखक संघ, केन्द्रिय समिति काठमाडौं ।
लेखक	: बालकृष्ण पोखरेल (रुपावासी)
सर्वाधिकार ©	: लेखकमा
संस्करण	: प्रथम, २००९ (वि.सं.) द्वितीय २०६७ असार (July, 2010)
प्रकाशित प्रति	: १०००
लेखन मिति	: वि.सं २००६/०८
सहयोग स्वरूप	: ब्यक्तिगत ने रु. २५१- संस्थागत ने रु. ५०१- भारतमा भा. रु. २५१- विदेशमा US \$ 1 / UK £1

ISBN 999-2-2488-8

कम्प्यूटर टाईप	: विष्णुकुमार सिङ्जाली
आवरण चित्र	: दिपेन्द्र रानामगर
कम्प्यूटर सेटीङ	: उमेश काफ्ले
मुद्रण	: प्रिन्ट-टेक, मैतिदेवी, काठमाडौं, फोन: ४४१०६४४

Kaanung Laam
Collection of Peoms in Magar (Dhut) Language
Written by
Balkrishna Pokharel (Rupabasi)

एखे
होस् डौ भर्मीकोके सु जनवाडुड माङ्नाम
डोस्मनले एा भोक्के साट्च
कामना जाट्मनले ।

– रुपावासी

प्रकाशकीय

मगर ढूटाड रिहीच किटाबको डिन्के ठाल्च ढलीड माछान्मो ले । मगर ढूटाड रिहीच प्राचिन पोस्टक/किटाबको डुफ्के ट गहारो ले । कानुड इतिहाँसाड ढलीड लडाई हटा ढलीड लीसको काभुरुम छान्के, भाट्के जाता । भुर्या टाकुर्या लीस खासा । डाजै भयाको मेल्हा माखाट्के, पुन्के जाट्च कारनए ड कानुड ढूटाड रिहीच रिक्को जोमो याहा, बहिरीईड राहाचकोई । हटा इलाड लेच ढरम, रोस ड रेवसको म्हास्मो मिनाम ढरम, रोस ड रेवस केटा लीसओं मिबाकोई हटा सामान्तकोई । हट न आउले खयाकओं रिहीच किटाबको माडिन्च । इस किटाब र काट पुरानो किटाब आले । बालकृष्ण पोखरेल (रुपावासी) के नेपालीकोई स्वाढ्याकठा वार्लेको । इन्चो बरिस्ठ भर्मीकोई कानुड ढूटओ साहित्यआड कलम केट्मो याहाच कुराड काड्कोई होसकोके जिलौ (लास्सो) याहाके परिस्ले ।

“कानुड लाम” आरमीन लेच रिह्लीड गोमकओ पोस्टकओ फोटोकपी २०६५ सालओ फागुन, चैत साहाकलाक नारायण तारुड (बैरागी नाटामगर) कोई रिक्च भर्मीके विराटनगर डुप्मो लामो राहाकाड । इस किटाब विष्णुकुमार सिङ्जाली (उपाध्यक्ष, नेपाल मगर लेखक संघ) कोई डुफ्काड प्रकाशन जाट्के परिस्ले डेमो लाकाड । प्रकाशन जाट्के डुस्च गुमस्टा/भर्मी पाके डेकाड ड डै “आदिवासी जनजाती उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान, जावलाखेल, ललितपुर ” गुमस्टाड डुस डिहीके विष्णुकुमार सिङ्जालीकोई रिक्मो याहाच निवेदन का । होसे गुमस्टाए चे-चेस डुसा, माओल्च विष्णुकुमार सिङ्जालीकोई कामो याहाकाड ड इस किटाब खोउके सम्भव छाना । “कानुड लाम” रिह्लीड गोम्होक खेउके आस ट छाना, टर रिक्च भर्मीकुड अनुमती लाके माहेकमो मुमो लेआ । मगर साहित्य हटा फिल्मी कुराड काट घाड्च ठगान खास्मो भ्याच, जम्माकोई वार्च संजोग लाफामगरकोई रिक्च भर्मीकुड फोन नं. याहाकाड ड विष्णुकुमार सिङ्जालीकोई अनुमती लाके हेक्काड र ईस मार्च किटाब कर्हाड विचार ड लाम बुच किटाब खेउके सम्भव छाना । होट छान्च बाटए काड्कोई “आदिवासी जनजाती उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान, जावलाखेल, ललितपुर”, नारायण तारुड र संजोग लाफामगरके जीलौ याहाके परिस्ले ।

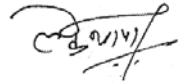
इस किटाबके छिक्के डेमो कुरा केट्मो जुङ्कुट जाट्च विष्णुकुमार सिङ्जाली, लोकवहादुर थापामगर (भुस्यामगर) कोके ड ढलीड सराहाना जाट्के परिस्ले । ईस किटाब/पोस्टक रिक्च भर्मीकोई जस्तो रिक्मो लेकाड, होन्चो ज टाईप जाट्मो छापडीचस्मो ले, हिके ड्या ईस काट इतिहाँस आले । किटाबओं फोटोकपी ईड टाईप जाट्च कारनए कमीकमजोरी लेके हेक्के, सुभाव याहाके माम्ठ्याक्ती है । ईस किटाब आड लेच रिह्लीडको वि.सं. २००६/०८ ल्हेसलाक रिक्चिस्मो विं सं. २००९ ल्हेसाड छापिडस्मो, जनटाकुड माभाड राहाच आले ।

तेजकुमार सिङ्जाली

—प्रकाशक

डउ डेच

मगर ढूटाड पट्ट डेनाड अघेर रीलहीड रीक्च भरमी आलेको बालकीसुन रुपावासी । होसकोई मगर ढूटाड रीक्के चोड्च कारन डावरया वीचार (वामपंथी) लाम लेऊलेसा डेचकूरा होसकूड “कानुड लाम” पढीसुनाड डीनचीसुले । डूखी गरीव, पेचेहम मूच मगरकोके मेककूड ज ढूटाड रीका डेहा चाई सोके आहेके डेच आसई होसकोई रीक्मा घोच लेऊलेसा डेच कूरा ईसे कीटाव पढीसुनाड ठाहा छान्ले । रीलहीडग्या कम्यूनीसुट वीचार जाक्च भरमी आले डेच कूरा ईसे रीलहीड पढीसुनाड ठाहा छान्ले । “कानुड लाम” रीलहीड गोम्होकाड गोम्होकाड छाप्डीच ल्हेस माले डेहाड ड फोटोकपी जाट्च काटा पानाड होसको रुपावासीए ईसुके डई बी.सं. २००८ सालीड रीका डेमले । होलाड ज होसकोई बी.सं.२००९ सालीड ठालनीआड मटरई ईसे पोसुटक छाप्डीसुके हयोका डेमले । ईट छानुनाड बालकीसुन पोखरेले मेक्कोके ‘पोखरेल’ माडेम ‘रुपावासी’ आरमीनाड छाप्डीच ईसे कीटाव नेपालाड राहच कम्यूनीसुट वीचार ल्होड्च हटई बी.सं.२००६ ल्हेसाड कम्यूनीसुट पार्टी फून्च खेरेपओ बेलाड लाम, सोम ल्हेस न्हूनलाक खेऊच आले । पट्ट डेनाड न्हूनलाक पीसुच मगरकोको लहो मोई ढूट मगर ढूटाड रीक्च भरमी बालकीसुन रुपावासीके काने मासरहडीम मूके माखाटले । होसा बेलाड सोम आना पईसा याहम लोके डीनच होसकूड ईसे कीटावके फेरी छाप्डीके पाच डूपनाड डाके मारहाड खेउमले । ईसके छाप्डीके चोड्च वीसुनुकूमर सींजालीमगर, नारान टारुडमगरकोके डई जीलऊ याहालाड । रीलहीड कीटावके छाप्डीके अनूमटी याहाच बालकीसुन रुपावासीके ड ढलीड जीलऊ याहालाड । रुपावासी टानाक्च लामाड ह्वाके छीनीड पीहीन लेच रेन्भा आरनामकोके अटचोड्हाके डेम डऊ ईसे रीक्मा ईलाड ज बाटलाड ।

लोकबहाडूर ठापामगर

२०६७/०२/२८

सदस्य-सचिव

आदिवासी जनजाति उत्थान राष्ट्रिय प्रतिष्ठान्

जाजलाखेल, ललितपुर

पट्ट भयाकोके डौ मेभोर

ईन्नाइ कानुइ लाइघा दूट ड उन्नटीओ गालाम्टक् राहाम मुमले । ईस् हुटाइ रीक्च भर्मीकोई रीलहीइओ, टूरीलहीइओ रा रीडाक्ओ लामाइ आरमेटओ मीढाप् कोर्याट्म मुमले । चाम्ला कुलाक्डीइडीइ सेहेच प्रयोग छान्म मुमले, दयाइह ड सेन् डौ 'कानुइ लाम्' छाप्डीसा कानुइ दूट रीकओ हालट मरल्त्याइ खाइग्रा लेखा लेआ । ईचै डौ 'कानुइ लाम्' कुडीक् मरल्त्याइ छान्म मुलेसा सुकोई ड अड्कल् जाट्के ह्योक्ले । टैड छीनीइ लाकीइ ढलीइ अघ्यारओ डौ ठोठ्रा पोस्टकके रोह जाटारा ईचौ मीन्हाम् छूक्के महत्व याहाम मुमले प्रकाशक रा सञ्जोग लाफा भोयाकोई । ईचै मीगीन् लाकीइई डै श्री सञ्जोग लाफाके, प्रकाशक श्री विष्णु सिङ्जालीके, श्री तेजकुमार सिङ्जालीके रा वितरक नेपाल मगर लेखक संघके बाडा कोरी लाकीइ ढलीइ ढलीइ लाससो याहालाइ । पट्ट जीवाकाके डौ मेभोर ।

बालकृष्ण पोखरेल

बालकृष्ण पोखरेल (रूपावासी)

ढल्केद्वार, विराटनगर-१३

फोन-०२१-५३०२७०

मिति : २०६७।२।१७

चिकुजा कुरा

डौ बोलीके नाकु ठानास्नी, ठानासा रा डौ मिहिनतके खेर नुडके मायाहानी । डै कानुड कुराड र काट पोस्तक रिक्मो डामे । इसभित्री ल्हीड (गीत) ले, शिलोक र ले । डै काल्हो दाजे भाई रा दै-बैनी के खुसी जाटके ईस पोस्तक रिका । कानुड काल्हो देश नेपाल ले । काडको पट्टन नेपाली ले, डा डिले । इस्च बाटके नाकुड र पढिस्के पर्ले । ही कानुड नेपाल पट्टन नेपालीकोके डाकाक्कनले रा डामनले, “डौ नेपालीको, डाके सपारिस्नी ।”

ए पाहाडिड रा मधेशिड डुछ सेच भर्मीको, चाम्ला ना च्याउँस्के पर्ले । पट्टन भर्मी रा लाफाको के च्याउँसाके पर्ले । चाम्ला नाकु पोस्तकके पढीस्नी । डा, डिले धेर पोस्तकके पढिसा रा कानुड बुद्धि सेछ छान्ने । काडको र नेपालुड हिरा-मोती छान्ने । गह्रीपके सात्च भर्मीको हिरा-मोती माहाले । हीरा-मोती ता होस्के डिके पर्ले सु गह्रीपके माया जात्ले रा होच्यौ नोकर छान्ने । नाकुड मा पढिसा रा सु इस्च भर्मी छान्च ले । इचे काडको पट्टन पढिस्नी रा न्हूड नाकु ना नेपालुड गह्रीपके डाक्के रा पडिसाक्के ह्योक्के ।

डा उडिड मगर कुराके मा वालें । सेछ भर्मीको हेला जाता रा रेट्के डासारा डाके थाहा एछ ले । इस् बेलाड कूडिक् विराम ले, कूडिड ठुवाड कानुड बोली माले, पट्टन इन्च विराम रा गाहारा कुराके सजिलो रा सेछ जात्के ले-न्हूड ।

इस पोस्तक मगर-कुराऔं काट ना पोस्तक ले, इचे इलाक् धेर विराम छान्के ह्योक्के ।

जनतुड प्रगति डोस्के

मन जात्च

बालकृष्ण रुपावासी

(ईस प्रथम संस्करणओ मन्तव्य आले)

डौ भोर्च

इस पोस्तक मगर कुराऔं काट ना पोस्तक ले । इस्के डै २००६/०८ ल्हेसलाक रीका । तर आर्थिक कठिनाईओं प्रभाव लेठिड डै इस्के छपाइस्के भट्ट माह्योका । इसे २००९ ल्हेसओ सुरुआड मात्र ईस पोस्तक प्रकाशित छान्के ह्योका । डौ मनिड इसलेकिड पट्टन मगर जातीउः मिमन च्याउँस्के र होस् काल्हो बोलीके साहित्यके र च्याउँसाके च्याउँस्के । डाके ईस वाटिड सन्तोष ले कि ईस पोस्तक काल्हो भाषीक साहित्यके च्याउँस्च जात्के ह्योक्च छाना ।

नाकुड रीक्च भर्मी

विराटनगर, शहिद मैदान

१०-२-२४

विषय - सूची

विषय	पृष्ठ
(१) मालाया मा नुङ्नी	१
(२) काम जात्च भर्मी राप्पनले	२
(३) काल्हो मिजाके	३
(४) नाड र भर्मी ना ले ?	४
(५) जनता सु ले ?	५
(६) होस्के म्हे दिइइ	६
(७) देशिए च्याका	७
(८) कानुड् लाम्	९
(९) देशिए डाहाका	१०

परिशिष्ट

फेरफेन हटा किमफेनओं मगर दुट	११
कासरा छ्यालओं (संस्करण) खोल पृष्ठ	१२

(१) मलाया मा नुङ्नी

(भ्याउरे)

नेपाली दाजे, नेपाली भाइ, गोरखपुर मा नुङ्नी ।
अँग्रेजुड सिपाई, छान्के दाजे, घुम पाहाड मा नुङ्नी ॥
प्रजातन्त्र ता इलाक माले, इचे होस् अँग्रेज ।
नेपालीकोके चाकर जात्के काल्हो ना आल्ले ॥
भारती र ले, अँग्रेज र ले अम्रीधन र ले ।
भर्मी ले कुलाक्दिडदिड भर्मी इलाक ना माले ॥
सु र मा नुङ्ले नोकर छान्के पराइ देशुड ।
नेपालिड छान्ले इस्च काम, छाना देश इचे अँग्रेजुड ॥
मलाया म्यार्मिनिड काट देशुड जनताके सात्के ।
कुजाऔं नुङ्ले नेपाली हरे गह्रीपके सात्के ॥
जोवन सिले माया रा प्रीति र सिले कानुड ।
इडिक पैसा राका र सात्ले जीवन माताड ॥
हि र मा छान्ले जुवारा, छानारा लप्टन-कप्तान ।
मा छान्ले सुखी नाकुऔं लाफा सु डुले इमाड ॥
नेपाली दाजे, नेपाली भाइ, गोरखपुर मा नुङ्नी ।
लडाई जात्के जनता सात्के मलाया मा नुङ्नी ॥
कुजा औं राणा कानुड, कुजाऔं होच्यौ मीत ।
उजाऔं अँग्रेज मलायौ शत्रु जनतुड व राछेस ॥
चीन रा रुसुड ह्यामी रा डुले सुखाड ।
माजेछ माले माबिल्य माले काङ्को र इस् जातिड ॥
नेपालुड लाफा चीनुड भर्मिउ काङ्को लाफा ले ।
काङ्कोके सुख हि यामीउ र डोसाका होचिए ॥
तर इलाक धनीको ह्यामीकोके ना साटनले ।
आलाक अँग्रेज साटनले मलायौ ह्यामीके ॥
काङ्को र ह्यामी होस् र ले ह्यामी गोरखपुर मा नुङ्नी ।
मलाया नुङ्के ह्यामीके सात्के घुम पाहाड मा नुङ्नी ॥
डुइड इलाक मा नुङ्इड आलाक बिद्रोह जाटिड ।
काल्हो जीवन के सुखी जात्ले डुआरान्हुइड ॥
काङ्को ता सिले, सपारिस्के इस् पियारा देशके ।
मा ह्योक्ले चाम्त्ता सुर जनता सात्के नेपाली बेनुकाके ॥

(२) काम जात्च भर्मी राष्ट्रमनले !

(पद्य कविता, भ्याउरे)

ग्वाज्यौ सेछ जोवन ले, जेले होच्यौ मेखे-स्या ।
ह्यामीउ जीवन र जोवन ले नाङ्ग्वाङ्ग् जेले इच्यौ स्या ॥
मिसेन-मिगिन नाम्सोई विका राँयोई डाठेच बेलाड ।
मिया-मिजा भोके सिया माघ-फागुनुड बेलाड ॥
मिहुट-मिहिल् गलिक्खेसा काम जात्च बेलाड ना ।
काम जात्ले काल्हो न्हुइङ्ग् खेले जेच बेलाड ना ॥
ठोरुड मिद्वाड ह्यामिउ लाफा, गोठाला र ह्यामीको ।
हेँटुड मिजा ह्यामिउ वाजे, ठोरुङ्ग् लाफा ह्यामीको ॥
सिछ वाक्स्या ईमाङ्ग् ले रा, क्वाछो होलाक् चिक्कुजा ।
ट्याडठाड माले छोमठाड ले रा जाल्च ठुवाड ले जारा ॥
छुरुके छुके होस्के तमसूक जात्के पर्ले ।
गिजाच, बीच कुरा ठोक्कुड होत्के होलाक् नुङ्ग्के पर्ले ॥
भेल्च म्हा ले ओसेच र रा फुट्मनले चाँला होस् ।
वानाक्च ले फुस्च ठोक इचे म्हाका राले होस् ॥
राहा आइयू चाम्ला होस् टपाङ्ग्च बुद्धि र राहा ।
च्याङ्ग्मनले हल्लिए ह्यामी छाना बलिया ॥
ठुक्क माटाड मा ह्योका काल्हो कमाइ आल्खे ।
बल जात्नी काट् चोटि जुके पर्ले, भिल्काके ॥
भ्यायौ डिस्या मा छान्नी डुछ युगान मा छान्नी ।
छान्नी राँगो बलिया, स्यानी बडाको बल जात्नी ॥
छान्ने सेस्लेछ छा ता मा छान्ने होस् जापूच-जिछ ।
इजाऔँ ना ह्यामी र काल्हो कमाइ माले एछ ॥
ढाक्के पर्ले आरगी डिद्याड ह्यामी के जुके ता ।
डुक्के पर्ले ग्याहोट्के ह्यामीके भालाके ता ॥
कुमाइउ लावत्के ल्हूडे छिनिड सातके पर्ले ।
मए रिड हीके र मा छान्ने मेएरिडे डोन्खे ॥
छाना गजप चाम्ला इस् इलाक ह्यामी रप्पन ले ।
मा बिम्छ सेठाड, कुजा औँ होस् खेर्मनले ॥
सेन जात्ले इन्कलाव, चाम्ला ना मा जाता रा ।
रेट्च छान्ने सेन नाङ्ग्, चाम्ला इजाऔँ रापारा ॥
जाटा काम मेलेस लेठिम, बुद्धि मा लिया इडिक ।
राहा चाम्ला ट्याडठाड सेछ, बलिया जाटो होस् मिहुट ॥
छान्ने नाङ्ग् र बुद्धिमान ह्यामी इजाऔँ न्हुइङ्ग् ।
नत्र छान्ने ठोरुड लाफा, कल-मेशीन राले सेन ??

(३) काल्हो मिजाके

(गद्य कविता)

लडाईके जाके चाम्ला, डौ मिजा विदेश मा नुङ्ना ।

डाठेक्कारा मिउट-मिहिल, इजा औ राखे नाड रापारा ॥

अम्रीधन मा एले नाङ्के,

गह्रीपुड जिन्दगी सपारिस्के ।

वाँट्दिके जिमिन के होचे,

गह्रीपके ईडिक् र मा एले ।

इचे र मा नुङ्ना मिजा, शत्रुके भलाई जात्के नाड ।

हिछामो कि पट्टनए, इन्किलव राले ईस् ठुवाड ॥

इन्किलाविड छान्ले मा जिम्दार,

सु डोस्ले कानुड कमाई ।

इन्किलाविड छान्ले मा मालिक

सु डिले कमरा- कमारी ।

इन्किलाविड ह्यामिके सात्च,

वैमान जिम्वाल मा छान्ले ।

होस् भर्मीको मा सिले,

तर होच्यौ बल ता सिछ ले ।

तर अम्रीधन मा एले, ह्यामी के इस्काम जात्के ना ।

जातारा भर्ना पालेके नाङ्के खेत डिके एले मा ॥

डौ मिजा, देशुड काल्हो फुर्तीके नाङ् सात्चनले,

इचे साटारा नाड गह्रीप आत्माके र सात्मनले,

सुखके सात्मनले रा आनन्द के सात्मन ले ।

नुओ चिकुजा मिया-मिजेउ, मिमियाड् मिमिद्री राले,

विदेशिड काल्हो शत्रुऔ चाकरी जाटारा,

रा बन्दुकिए, तोपिए, बमिए, गह्रीप के साटारा ।

डौ मिजा, इस् बुढाके सुख खाटा एहो सिके,

इस्के काल्हो मिजेउ पौरख के एहो डोस्के ।

सेन इस् भर्मी सिछले, इच्यौं मिमन-रेत्चले ।

मिजा, इचे नए ठानास्के पर्ले ।

इस्के ठनासा र दुश्मनु सिपाई या छान्के पर्ले ।

डौ मिजा - प्यारा !

(४) नाड् र भर्मी ना ले

(गद्य कविता)

चुस्दिले नाड्के धनिए, नाड् इचे शोषित भर्मी ले ।
ह्यामी को र भर्मी ले, ह्यामी को र दाजे ।
नाड् र भर्मी ना ले, नाड् र भर्मी ले दाजे ।
इजाऔं काड्को मा डुइड् चाम्ला इन्कुविड हुईड ।
वाँट्दिके पर्ले गराके, पर्ले खेतके वाँट्दिके ।
नेपालुड ह्यामी जनता ले, नाड् नाकरिक डाजे ।
नाड् र भर्मी ना ले, नाड् र भर्मी ले दाजे ।
छिनिड काड्काइ विसर्दलेसा, काल्हो बुद्धि ह्वालेसा ।
तर काड्को मा म्हाले, चुस्दिच भर्मी केजु ले ।
गह्नीप र भर्मी ले, गह्नीप र ले दाजे ।
नाड् र भर्मी ना ले, नाड् र भर्मी ले दाजे ।
ठानासिड् राहा डौ गीद, पट्टन भर्मिए ठानासिड् ।
पर्देसारा डौ बोली, पट्टन भर्मिए वाहिड् ।
च्याउसिड काड्को नेपाली मा डुईड चाम्ला मिसारा ।
मा डुईड काड्को मिसारा, नुइड को च्याडँसारा ।
ह्यामीको र भर्मी ले, ह्यामीको र दाजे ।
नाड् र भर्मी ना ले, नाड् र भर्मी ले दाजे ।

(५) जनता सु ले ?

(गद्य कविता)

ह्यामी माले अल्ल्ही, ह्यामी माले बदमास,
ह्यामी माले कमारा, पौरख मा जात्व भर्मी ।
ह्यामी माले काल्हो के राजा डिच भर्मी ।
ह्यामीले काम जात्व भर्मी, राजाके सात्व भर्मी ।

सुके काड्को डिले राजा ?

काड्को ह्यामिड कमाई डोन्छ, भर्मीके राजा डिले,
रा राजा डिले, होस्के होचेउ ना कमाइ माएछ, भर्मीके ।
होचेउ काल्हो मेनहतके खुस्च भर्मीके डिले राजा ।

ईचे राजा के ठोक्के पर्ले ।

होस काड्को के सात्के हुकुम एछ ले ।

तर काड्को मा विहीले चाम्ला

पट्टन दाजे-भाइ काट ठुवाड राहरा

काड्को डिले - नुङ्ना नाड राजा ।

होस्के मा डिले 'नाकू नूङ्नी' डिले 'नुङ्ना नाड' ।

कानुड देशाड इस्व भर्मीको ले कुलाक्दिङ्दिङ्,

कानुड देशिड खुस्च भर्मीको ले ईलाक्-आलाक् ।

कानुड देश इचे अकस-पकस ले ।

इचे काड्काई जात्ले पर्ले इन्कलाव,

डास्के पर्ले काड्कई विहीछ बानीके,

ह्यामी सु ले डियारा वार्के र परिले,

रा डिके पर्ले "ह्यामी काम जात्व भर्मी ले ।"

काम त पट्टन जात्ले, तर होस् मा जात्ले खुस्च कामके,

होस गाहारा कामके जात्ले !

इचे होस ले ह्यामी ना !

पट्टन वार्छ भर्मी डिले इस्के जनता ।

खेती जात्व ह्यामी जनता,

मिलिङ् काम जाल्व ह्यामीको र ।

ह्यामीके मन्दिच भर्मी जनता,

कानूड देशुड गहीपको र ।

तर गहीपुड शत्रु ले जनते उ शत्रु,

होस् ले काल्हो देशुड शत्रु ।

(६) होस्के ठहे डिइड

(पद्य कविता)

काइको डिआ म्हे म्हेलेस म्हेके ।
काइको मा वार्हा म्हे साट्च भर्मी ले ॥
खुस्के गर्हींपुड कमाइ सुके ।
इडिक र कमो र बिम्हो र माले ॥
सकारि ना नोकर इस् च भर्मी उ ।
ईचे र पर्ले ईन्किलाव रा के ॥
काट् भर्मी राजा तर काट भोका ।
इस् वातके मा सहडिले चाम्ला ॥
ले म्ह्याछ कानुड् हकके र भर्मीको ।
बूढा ले पट्टन तर बुद्धि जाको ॥
ह्यामी मा डिले इडिक् र काल्हो ।
डिले वरु शत्रु होस ह्यामी के पो ॥
मिखिल पुराना मा डोन्खे छान्ले ।
बुद्धि मासेछके डास्के ना पर्ले ॥
काइको मा ह्वाले लिटकिम चाम्ला ।
पर्ले हुवाके इचे ठेनाम् ना ॥
होम्ले कुडिक होस ह्यामी के मिसा के ।
जात्ले कूडिक काम रिभाइस्के होस्के ॥
डिले, “ले काइको कामारा ना ह्यामी उ” ।
न्हुईड मा जात्ले तर काट भलाइ ॥
कानुड मिजाके र दै-दाजे सात्ले ।
कानुड मियाके र मेयो के सात्ले ॥
सु जाता इस्च रा जाटा होचे सुके ?
गह्रीप ले पट्टन कि धनी ले ??
होस् सिचले पट्टन ना मा जेछ ।
ले ह्यामी मा बिल्च रा ले किसान ॥
बन्दुक एले ज्याटुड् ठुवाड ।
“म्हे” ले सु चाम्ला वात वालें कानुड !!

(७) देशिए च्याका

(भ्याउरे, सँगिनी छंद)

नेपालाइ लेछ पट्टन भर्मी, नेपाली ना छान्ते,
जनता डिले नेपालुड इचे, नाकस्कि काट-निस ले ।
कानुड देशिड ले धेर भर्मी माबिल्ल, माजे च,
काम जात्व भर्मीके डिले इलाक् नोकर-चाकर ।
सर्खार छाना मालिक कानुड, सेवक होस माले,
रेट्चले फटाहा काड्को, भन् धेर राप्च ले ।
ह्वालेसा पट्टन दाजेभाइ, विदेशिड ह्वालेसा,
ह्यामी र ज्यामी भोकिए सिया, सुख इत्यु ह्वालेसा ।
कमाइ जात्ले, मा एले सामन्त जेके काड्को के,
जनता सिले कुलाकदिड्दिड्, शोष ना जेले ।
महलिड होस्ले, इस्कुलिड होस् ले, सुखिड र होस्नाले,
जिमीन होच्यौ, गारा इम्, होच्यौ अनाजिड होस्नाले ।
काट्शय कानुड आवादियाड् ले काट्-निस सामान्त,
पट्टन शान्ति होचेउ इमाइले, ईलाक् ता माले ।
अधिया एले कानुड ना खेत काड्कोके ना होस,
तम्सुक रिक्ले कमाइ एले कानुड ना फेर होस ।
इजाऔं भर्मी पट्टन दुःखी, पिडित इलाक्ले ।
कुजाऔं डुले काड्को, ए भर्मी, अष्ठयारा डुखेले ।
सेन र मिहुटिड् आरो राँयो गिजान डाठेक्के,
मोटर राहा, रेल र राहा, खेरा माल घोके ।
ढेनाम सेन, लिटाकिम् सेन, डाके नामा छन्ते,
घोले मेनेके, डाठोक्के हरे, जोवनिड पर्वत ले ।
मिजा रा मिया इमाड राप्ले मां ह्योक्ले रेट के,
बढिन माले, जाल्छ र माले, कुजाऔं खपिले ।
हम्याछ ले काल्हो हकके इचे हि र होस् या डाले
ढेनाम् ले सामान्त इचे इस्च तागत र माले ।
म्राइछेउ बेभोक्के डुए चिया चाम्लाके जात्ले ही ?
समाजिड काल्हो सन्मान सिया, रापारा जात्ले ही ?

काइदा काट्ले चाम्लाना च्याउंसी डउ दाजे-भाइछ,
पट्टन लाफा छानारा रानी विद्रोह जाट्नी ।
कलाके वार्के परिले, साहित्यके र वारके,
देशुड मानके डोन्खे पर्ले, नास्दिके मा छान्ने ।
काइको ले जनता सर्खार कानूड सेवक छान्के ले,
सर्वहारा ले परन्तु काइको, देशुड तागत ले ।
इचेना चाम्ला मीलको, इम्को कानुड जाटिड ।
इचे ना चाम्ला अस्पताल, इस्कुल कानुड जाटिड ।
मोटर, रेल भलाई जाट्के, माले होस् दुःख के,
शोषण के होस् मा छान्नी, छान्नी मिटुकुड के ।

(८) कानुड लाम

(भ्याउरे सँगिनी छन्द)

कानुड लाम् कुन्च, कानुड लाम् कुन्च डाके इस डेनी दै ।
ठानास्नी डौ भाइ, ले कानुड लाम ह्यामीउ ना लाम ॥
वात मात्र माले कामिए र ले इस् लाम कानुड ।
ए प्यारा भाई ह्यामिउ लाम ले लाम कानुड ॥
धनिउ लामिङ् धनिउ सेछ गह्नीपुड लामिङ् गह्नीपुड ।
ले कि माले ए दई प्यारी, ह्यामीउ लामिङ् ह्यामिउ ॥
सेछ वात डिया भाइए छान्ले इस् काम जाटारा ।
कानुड देश र ह्यामि उन्हुइड नए ना जाटारा ॥
कुडिक् ता डिले धनिउ लामाङ् गह्नीपुड छान्ले सेछ ।
ए डउ दई खुसुच वात ले कि माले डेनी इस ??
ठीक ले भाइ इस् वात कानुड होस् भर्मीरा खुसुच ।
सु डिले, “लामिङ् निसुके ना डोस्ले” पट्टन ले खुसुच ॥
गह्नीपके साट्च माहाराजकोके माया ना जाटारा ।
मा छान्ले सेछ गह्नीपुड भाइ, इस् काम जाटारा ॥
दै डउ न्हुइङ् ह्यामीको काट छानारा राछ ले ।
राहारा हक पट्टन काल्हो काल्हिए घोच ले ॥
होस ठुवाङ् सुर मा सिले इस्च गोली चार्ज छानारा ।
सखार जनता काट छान्ले न्हुइड राहारा ॥
डौ भाई सेन काडकाई जुच कानुड लावट के ।
पट्टन काङ्को मा सिले जेच रा रेट्च छानारा ॥
ए दै डा सेन सुखखाटा डुछ वेला होस राले ?
गरा-खेत काङ्को कानुङ् ना छान्ले, वटियामा छान्ले ??
ए भाइ, काङ्को जाट्च ले सुख इमाड डुआरा ।
भोकके साट्ले नाभिसन भाइ कामाइ जाटारा ॥
कानुङ् लाम होस्ले, कानुड लाम् होस्ले नुइड, हुइड ।
नोकर छानारा खुसुच भर्म्यौ इलाक मां डुइड ॥
कानुड लाम होस् ले मासेच माले होलाक हुइड ।
कानुड लाम् होस्ले विद्रोह जाटारा च्याङ्गिसिङ् छिनिङ् ॥
कानुड लाम् कुन्च, कानुड लाम् कुन्च डियारा माडुनी ।
डा नुड्ले भाइ, पट्टन नाकुको र भट्ट नुङ्नी ॥

(९) देशिए डाहाका

(भोटेशिलो, भ्याउरे)

डौ लाफा रानी काल्हो देशिड,
काल्हो देशिए डाहाका ।
मा डुना नाड् ब्रिम्हो सेठाड्,
रानी, रानी बुद्धि राका ।
होस् मिमिद्री सम्भडिले,
रामनलिया सु नुड्छ बेलाड् ।
डा सम्भडिले नाकु रापा,
काल्हो देश्के डास्च बेलाड् ।
चाम्ला माले ब्रिम्हो रानी,
छाना बलिया ह्यामी ।
मा ह्योक्ले सु र साट्के,
कानुड वर्गके चाम्ला टा ।
किसान र ह्यामी छाना,
ह्यामी छाना जनता ।
चिकुजा ले कानुड शत्रु,
बन्दुकिए ही जात्ले ?
डौ लाफा रानी बलखाटा,
काल्हो देशिए डाकाका ।
मे लेसँ लिआ बलिया,
शत्रु काल्हो ए लाफा ।
छिनिड ह्यामी बलिया,
कुलाक्दिड्दिड् ले लाफा ।
मे लेसँ दुश्मन साता,
ह्यामिउ हित जाट्ले डिचके ।
तर छिनिड दुश्मन,
डिके डा ले ह्यामीउ लाफा ।
दुश्मनके र ब्रिम्हो ले,
इचे बठ्याड् जाटा ।
इचे रानी डौ लाफा,
काल्हो देशिए, डाहाक्का ।
डौ लाफा रानी, काल्हो देशिड,
काल्हो देशिए डाकाक्का ।
काल्हो देशिए डाकाक्का ॥

फेरफेन हटा किमफेनओं मगर ढुट

✍ विष्णुकुमार सिङ्गलीमगर

“कानुड लाम” रीलीड गोम्होकाड रिक्चिस्च रीलीडको फेरफेनलाकओ ढुट (पूर्वी मगर ढुट भाषीका) आले । आलके ट ढलीड फरक मापरीस्ले । ढयाड ड किमफेनलाकओं मगर ढुट डाक्चकोके सजिलो अट्छाने डेमो ईलाड कासेऊ मेठरलक/उचारणको याहाके प्रयाश जाट्चिस्मो ले ।

एखे = याहाके,

एछ = याहाच

रा = र, ड

माङ्नाम = मानाम

कुलाक्दिडदिड = कुलाक देइड देइड

म्यारमिनिड = आरमिनीड

कुजाओं = कुट जाट्मो

डुईड/डुके = मुईड/मुके

चाम्ला = चमरलाक, चाम्लाक

सेछ = सेहेच

डाठेच = डाठुप्च

ठोर = वार्डा

जुके = जुट्के

ब्रिम्छ, विहीछ = ब्रिहीच

दिले/डिले = डेले

बाँट्दके = पुड्के

दाजे = डाजई

डै = डई

ठुवाड = ठगनाड

दिईड = डेईड

भोका = रन्छिच

हक = लोयाट

मासेछ = मासेच

मिया/मेयो = सिरा

जेछ = ज्याच

डिचके = डेचके

रोह = रो (/माया)

च्याउँस्च/च्याउसिड = चेडगेसीड

देशिए = लहो लीसओकोई

छुक्के = छिक्के

वार्छ = वार्च

सिछ = सिच

जिछ = जिच

चुस्दले = चुप्ने

जुवा = जुटा

शोषित = चुप्चीस्च, पेचेहेच

पर्ले = परीस्ले

विसदलेसा = म्ठ्याक्लेसा

लिया = लेआ

युगान = म्हुगान

गोठाला = माहारे

वीच = वीक्च

इस्व = इडिसो, इडिको

प्रथम संस्करणको आवरण पृष्ठ

